

ANDĚLÉ, DÉMONI A ELOHIM

Anthony Buzzard

Bibličtí pisatelé bez pochyb předpokládají existenci andělských "duchovních bytostí", dobrých i zlých, a jejich názory jsou ovšem sdíleny Pánem Ježíšem. Petr například uvádí, že andělé touží "se sklonit a zblízka zírat do záležitostí spásy", zvláště utrpení Mesiáše a slavných událostí, které budou následovat (1Pet 1:11, 12). Petr si také uvědomuje skupinu duchů, kteří jsou v současné době "uvěznění" (1 Pet 3:19), jimž Ježíš kázal *po svém vzkříšení (rozhodně ne, když byl mrtvý!)*. Tato pasáž byla předmětem mnoha sporů, ale nemusí představovat nepřekonatelnou obtíž, jakmile si uvědomíme, že "duchové" jsou nejpřirozeněji chápáni jako andělské bytosti a že kázání, které se jim dostalo, bylo vykonáno Kristem po jeho vzkříšení z mrtvých. (Vzkříšený Kristus je "životodárný duch" v docela odlišném smyslu, tj. jako oslavený člověk, 1 Kor 15:45).

Ježíš byl usmrčen "v těle", tj. jako lidská bytost s "tělem a krví", ale "oživen" jako "duch" (1 Pet 3:18). Toto je jasně jazyk vzkříšení: "Otec křísí mrtvé a oživuje je" (Jan 5:21). "Ten, kdo vzkřísil Mesiáše, oživí vaše smrtelná těla" (Řím 8:11). "V Kristu budou všichni oživeni" (1 Kor 15:22). V této fázi lidské historie byl "oživen" vzkříšením pouze Ježíš. Stal se "životodárným Duchem" (1 Kor 15:45). Údělem věřících je dělit se o svůj vzkříšený život a stát se tak jako on "životodárnými" duchy – nikoliv ovšem *odtělesněnými* duchy, ale obdařenými duchovním tělem: Budeme vzkříšeni k životu při budoucím příchodu Ježíše a obdařeni "duchovním tělem" (1 Kor 15:44). Jinde Pavel říká, že máme být "Božími syny", novým plémenem nesmrtelných vládců s Kristem, jež se projeví při druhém příchodu (Řím 8:19. Srv. Luk 20:36, "Boží synové" vzkříšením do Nového věku nadcházejícího Království). Ježíš již věřícím ukázal něco z nového života během nanebevstoupení po svém vzkříšení. Jeho tělo bylo po vzkříšení oživeno a poháněno "duchem", ale přesto hmatatelné a viditelné (Luk 24:39, 40).

Protože Ježíš byl "oživen" při svém vzkříšení, není zapotřebí do Petrovy diskuse zavádět cizáckou představu, že Ježíš kázal, zatímco byl mrtvý! Populární teologie často ztrácí stopu o skutečnosti, že Ježíš byl zcela lidskou bytostí jedinečně obdařenou božským duchem, ale připouštějící *smrt*. Celá složitá osobnost Ježíše zemřela na kříži, nejen jeho část! Celý člověk Ježíš byl pozvednut k životu jako "životodárný duch" prostřednictvím vzkříšení. V tomto stavu, po vzkříšení, šel oznámit svůj triumf "duchům ve vězení". "Duch" je termín užívaný pro démony v Matoušovi, Markovi a Lukášovi a máme jasný odkaz na dobré anděly jako na duchy v Hebreům 1:14: "Nejsou andělé všichni služební duchové?" Někdy se tvrdí, že Jan, když píše: "Milovaní, nevěřte každému duchu" (1 Jan 4:1), používá "ducha" tak, aby mínil člověka. Nejedná se ovšem o samotné lidi, ale o jejich ducha jako šířitele učení, které hlásají. Existuje paralelní použití v 1. Korintským 14:32: "Duchové proroků podléhají prorokům." Jedná se zde o tu část myslí, která tlumočí duchovní učení buď pravdivé, nebo nepravdivé. "Duch," tudíž neoznačuje člověka samotného, i když je používán k popisu "duchovní bytosti", tj. anděla, dobrého nebo špatného. Existují další silné důkazy, že Petr se zabývá (1 Pet 3:19) ve verši 22 anděly, jen o tři verše dál, kde triumf vzkříšeného Ježíše znamená, že "andělé, autority a moci jsou mu [Kristu] nyní podřízeni" (srov. Kol 2:10-15 a také Skutky 23:8, kde duch je zřejmě roven démonu).

Ježíšovo kázání padlým duchům ve vězení tedy nastalo po vzkříšení.¹ Petr poskytuje další informace o důvodu uvěznění duchů. Byli neposlušní během doby před potopou, kdy byla napínána Boží trpělivost. Odkaz je na období zmíněné v Genesis 6. Právě v této době Boží synové žili na divoko s lidskými dcerami. Termín "Boží synové" ("Bnay Elohim") poukazuje nejpochopitelněji na anděly: Job 38:7, "Když ranní hvězdy společně zpívali a všichni Boží synové ('Bnay Elohim') vykřikovali radostí." Job 1:6, "Synové Boží ('Bnay Elohim') se přišli představit před Pána a 'Satan' ('ha Satan') také přišel mezi nimi." Velmi podobný výraz

se nachází v Žalmu 29:1 a 89:6: "Vzdejte Pánovi, Boží synové, (*'Bnay Elim'*) slávu kvůli Jeho jménu"; "Kdo mezi Božími syny (*'Bnay Elim'*) je podobný Pánovi?" A (ne) syn Boží (aramejščina, kterou je napsán tento úsek Daniela, bytost "var [syn] Elohin") se objevuje v Danielovi 3:25, a je to zjevně anděl.² Je významné, že Septuaginta překládá Boží syny v Genesis 6:2, 4 jako "andělé", a tím ukazuje, jak židovští vykladači chápali vlastní Písmo. To, že Boží synové jsou spravedliví lidé, se zdá být vyloučeno kontextem, který se týká špatnosti předpotopního světa. Není také žádný dobrý důvod, proč by spravedliví muži, oženivší se se ženami, měli plodit obry! "Boží Synové" jsou kladeni do jiné kategorie, když se říká, že se oženili s "lidskými dcerami".

Existují však závažné novozákonní důkazy, které podporují soužití andělských bytostí se ženami v Genesis 6. Kniha Judy, napsaná Ježíšovým bratrem, se odvolává na hříchy andělů jako "oddávajících se smilstvu a jdoucích po cizím těle" (Juda 6, 7). Tato slova popisují hříchy lidu Sodomy a Gomory, ale Juda říká, že jsou vinní stejným úchylným chováním jako hříšní andělé. AV není tak jasná, jak by mohla být. Řečtina zní následovně:

Andělé, kteří si neudrželi vlastní panství, ale opustili své vlastní obydlí, [Bůh] držel ve věčných řetězech [srv. 1 Pet 3:19, "uvěznění"] v šeru [temnotě] se zřetelem k rozsudku Velkého dne; zrovna jako Sodoma a Gomora a okolní města stejným způsobem jako oni [andělé] se dopouštěli smilstva a šli po těle jiného druhu... (Juda 6, 7).³

Juda cituje jinde ve svém dopise (Juda 14) z nebiblické knihy 1. Enochova (napsané kolem roku 200 př.n.l.). Tento židovský spis připisuje původ démonů soužití andělů se ženami popsané v Genesis 6. Je proto pravděpodobné, že tyto myšlenky byly přijaty jak církví, tak i Židy. Podle 1. Enochovy 15: 8, a jinde, "obři [*nefilim* z Gen. 6:4 a Num. 13:33], kteří jsou zplozeni ze [soužití] duchů a těla, budou nazýváni zlými duchy na zemi, a na zemi bude jejich obydlí; protože jsou zrozeni z lidí, a ze svatých strážců je jejich počátek a prvotní původ." "Strážci" je termín používaný na anděly jak v Bibli (Dan 4:13, 17)^a, tak mimo ni (1. Enoch 1:9; 12:2, 3 atd.). Nenaznačujeme nijak, že mimokanonické knihy nesou autoritu Písma, ale jasná prohlášení Judy o smilstvu andělů nelze odmítnout.⁴

Ve 2. Petra 2:4 máme další informace o umístění andělů, kteří zhřešili: "Pokud Bůh neušetřil anděly, kteříž zhřešili, ale poslal je do tartaru v temných hlubinách, předal je, aby byli zadrženi pro odsouzení." Tartarus se vyskytuje v Novém zákoně pouze zde. Řekové jej považovali za podzemní oblast, možná by byla totéž co "propast" pod mořem, ze které se démoni, jak řečeno, vynořují (Zj 9:1-11), vedené andělem propasti (Zj 9:11). V závěru diskuse o činnosti zlých duchů popsanych Petrem a Judou citujeme RSV Juda 6, 7: "andělé, kteří [zhřešili] ... stejně jako Sodoma a Gomora ... které rovněž jednaly nemravně a libovaly si v nepřírozném chtíči."

Námitka, že byla v Genesis 6 uzavřena opravdová manželství, je neprůkazná. Slovo "manželky" (*nashim*) může být přeloženo jako "ženy", jak je často ve Starém zákoně.⁵ Ježíšova poznámka, že se andělé nežení (Matouš 22:30), tj. neuzavírají manželství a nerodí děti, sotva může vyloučit možnost zcela nepřírozených sexuálních úchylek, které Genesis 6:2 připisuje Božím synům. Ježíš mluvil o svatých andělech. Nerozmnožují se. Juda popisuje úchylné chování zlých andělů. Jejich chování bylo stejného druhu jako činnosti praktikované v Sodomě a Gomoře. Neexistuje žádný důvod, proč by manželství uzavřená mezi muži a ženami mělo vytvořit plemeno obrů. Spojení sexuálního hříchu s anděly Judou tak silně naznačuje, že tradiční židovské chápání Genesis 6 bylo správné. Všimněte si opět, že Boží synové žili společně s "lidskými dcerami". Jazyk naznačuje, že se jedná o dva různé řady bytostí.

^a V českých překladech Daniel 4:14, 20: strážci, strážní.

Zatímco hříšní andělé jsou považováni za uvězněné v temných jámách nebo jeskyních, existuje zcela oddělená spousta zlých duchů, kteří působí v tomto současném věku (Gal 1:4). Existence démonů nebo nečistých duchů je masivně potvrzena Matoušem, Markem a Lukášem. Svědectví Lukáše jako lékaře (Kol 4:14) je zvláště zajímavé. Ozřejmuje zcela, že Ježíš byl i se svými učedníky oddán víře v realitu Satana, který je představován jako vnější vliv podobný "nebeským ptákům" (Luk 8:5, 12). Satan je vládce démonů (Mat 12:24, 27).

Farizeové říkají: "Tenhle člověk vyhání demony Beelzebubem, vládcem démonů." Ježíš odpověděl: "Jestliže Satan vyhání Satana ... Jestliže já Beelzebubem vyháním demony ..." Jinde (Mat 25:41) mluví o ohni připraveném pro ďábla a jeho anděly. Pavel považuje demony za šířitele falešného učení. Jeho věta ovšem znamená "doktríny vyučované demony", nikoliv "doktríny o démonech": "Někteří se v pozdějších časech odvrátí od víry, věnují se klamným duchům a naukám šířeným demony" (1 Tim 4:1). Pavel chápe, že demoni jsou autory falšovaného náboženství. Modlářská oběť není nic, ani samotná modla, "ale to, co obětují (pohané), obětují démonům, ne Bohu; Nechci, abyste se přátelili s demony. Nemůžete pít Pánův pohár (přijímání) a pohár démonů (falšované přijímání). Nemůžete mít podíl u Pánovu stolu a u stolu démonů" (1 Kor 10:19-22).

Někteří by nás přiměli věřit, že si Pavel myslel, že demoni neexistují! Jejich realita je však pro Pavla tak jasná jako skutečnost Jediného pravého Boha, za kterého se pokoušejí vydávat, aby přitáhli uctívání na sebe. Všem by mělo být zřejmé, že modla není to samé, co démon spočívající za modlou. Tak také v Zjevení 9:20: "Nečinili pokání z výtvorů svých rukou udělaných tak, aby mohli uctívat demony a zlaté, stříbrné, bronzové, kamenné a dřevěné modly."

Činnost démonů a Satana, jejich vůdce, směřuje k zmaření pokroku křesťanství: "Náš boj není proti lidským bytostem, ale proti vládcům, autoritám a světovým mocnostem temnoty [tohoto stávajícího věku] proti zlým duchovním bytostem nacházejících se v nebeských místech" (Ef 6:12).

Pavel dříve mluvil o tomto světovém systému (*kosmu*) jako byvším v rukách "vládce autority, která řídí vzduch, ducha nyní působícího v synech neposlušnosti" (Ef 2:2). Touto osobností je Satan, "bůh tohoto věku" (2 Kor 4:4). Není méně reálný pro Ježíše a Pavla než pro Boha, Otce, popsánoho Pavlem jako Jediný Bůh (1 Kor 8:6). Zatímco Pavel vidí ducha Satanova působícího v synech neposlušnosti (Ef 2:2), vidí podobně Božího Ducha, ale s naprosto odlišnými výsledky činnosti v Jeho synech: "Protože to je Bůh, který kvůli svému dobrému potěšení *působí* ve vás, abyste jak chtěli, tak působili" (Fil 2:13).

Realita démonů, jako zlých osobností vně a odděleně od člověka, je nejživěji osvědčena Lukášem. Čtenář přijme nebo odmítne zprávu podle svého hodnocení Lukáše jako kompetentního zapisovatele historické skutečnosti. Je třeba si pečlivě všimnout, že démon je Ježíšem osloven jako odlišná, oddělená a inteligentní osobnost. Říkat, že Ježíš řekl abstraktní duševní poruše, aby "zůstala zticha" a "vyšla", nebo že duševní poruchy "vykřikovaly" a *uznávaly Ježíše jako Mesiáše*, prostě znamená snažit se zamluvit historickou zprávu nabízenou Lukášem:

A v synagóze byl člověk s duchem, s nečistým démonem, a vykřikl a zvolal hlasem velkým a řekl: "Co máme s tebou společného, Ježíši Nazarejský? Přišel jsi nás zničit?6 Víš, kdo jsi, svatý Izraele." Ježíš ho pokáral [démona] a řekl: "Mlč a vyjdi z něho [z muže]" a když ho [muže] démon uvrhl doprostřed, vyšel z něho, aniž by mu ublížil ... A mnozí demoni vyšli ven a vykřikovali: "Ty jsi Kristus, Boží Syn." A Ježíš demony pokáral a nedovolil jim mluvit, protože ho uznali jako Krista (Lukáš 4:33-35, 41).

At' může povstat ze standardních verzí jakákoliv nejasnost, je zcela vyloučena v řeckém textu, kde je podle pravidel o shodě vyžadováno, že příčestí, jež jsou středního rodu, se vztahují na duchy, které jsou středního

rodu, ne na oběť (muže), která je mužského rodu. Popírat novozákonní víru v demony jako skutečné osobnosti tváří v tvář Lukášově zprávě, nemluvě o dostatečném svědectví ostatních evangelií, znamená odmítnout důkazy, jež předkládají.

Někteří ředložili návrh, že satan, d'ábel, spíše byl vytvořen jako zlý duch, než že byl stvořen se svobodnou vůlí a později upadl v nemilost. Představa, že Satan neměl jinou možnost než být zlým, je nejzmatenější teorie, protože Ježíš činí jasné prohlášení o budoucím potrestání Satana a jeho andělů (Mat 25:41). Neexistuje zde žádný náznak, že zlí andělé a jejich vůdce nejsou stejně vinni. Máme však také jasné tvrzení v 1. Timoteovi 3:6, že mladý konvertita, který podléhá pokušení stát se "nadutým" pýchou, upadá do odsouzení d'ábla, to znamená, že přijímá stejný rozsudek, jaký obdržel za svou pýchu Satan. To jen stěží naznačuje, že Satan byl vytvořen ve stavu pýchy. Jak by potom mohl být odsouzen, jak říká Ježíš? "Vládce tohoto světa byl odsouzen" (Jan 16:11). Kdyby byl Satan stvořen zlým, bez svobodné vůle, jak máme chápat, že ho Bůh proklíná? Genesis 3:14: "Protože jsi to učinil, jsi prokletý nad všechen skot."⁷ Že byl vrahem od počátku (Jan 8:44) nebo že hřeší od počátku (1 Jan 3:8), nemusí naznačovat, že Satan neměl na výběr, a tedy žádný pád, a nemnozí budou číst tato tvrzení tímto způsobem. S výrazem "od počátku" se musí zacházet opatrně. V 1. Jana 2:7 čteme o přikázání, které jste měli "od počátku" (nikoliv počátek našeho života) a v 3:11 o poselství slyšeném "od počátku". Odkazy na Satana v Izaiáši 14 a Ezechielovi 28 mohou být méně jisté, než se tradičně míní, ale dříve, než jsou odmítnuty, musí být ukázáno, že "cherub" (Ezech 28:14) nikde jinde neplatí pro člověka, platí pouze pro krále Týru. Podobně v Izaiáši 14, "zářící, hvězda úsvitu" by se dalo dobře odkazovat jak na krále Babylonu, tak na Satana (spíše způsobem, jakým mohou mesiášské odkazy v Žalmech platit pro Davida a pro Krista). Satan je ten, kdo dodává energii králi Babylonu, jako energizuje také člověka hříchu (2 Tes 2:9). Pro Hebrejce není nepřirozené myslet na zmocněnce a moc za ním ležící velmi podobnými pojmy, dokonce na obojí v jednom popisu. 1. Timoteovi 3:6 zůstává nejsilnějším důkazem pro Pavlovu víru, že člověk se může stát nadutým, stejně jako se stal Satan. Paralela padá na zem, kdyby byl satan stvořen pyšný! Pavlovy postřehy o Satanovi proměňujícího se v anděla světla, silně naznačují, že je andělem temnoty (2 Kor 11:14). Slovo zde použité Pavlem "proměňuje" znamená změnu vnějšího vzhledu, ne základní podstaty. To, co se zdá jako anděl světla, musí být ve skutečnosti anděl temnoty.

Shrneme-li biblické údaje o padlých andělech, usoudíme, že bibličtí pisatelé sdíleli názor svých současníků, že Satan je hlavou spousty padlých andělů, jejichž ničemnost zahrnovala divoké soužití se smrtelníky. O potomcích těchto svazků je řečeno, že jsou obry (Gen 6), proslulými či slavnými muži starých časů. Mohla by to být Satanova příšerná parodie plemena nesmrtelných, kterou Bůh nyní vytváří v Kristu? Vytvářejí dojem jako hrdinové řecké mytologie, která jako většina mýtů pravděpodobně vznikla na základě skutečnosti. Křesťan Justin Mučedník z druhého století hovoří o andělech, kteří "přestoupili Boží řád a hříšným obcováním se ženami zplodili potomky, kteří jsou demony" (2. *apologie*, sekce 5). Toto bylo tradiční chápání kolem roku 150 n.l. Produkt smrtelníka s nesmrtelným by pravděpodobně nebyl podroben smrti v normálním lidském smyslu. Je představitelné, že by mohli přežít smrt jako odtělesnění duchové.⁸ Ačkoli přesný původ démonů Bible nemusí být jednoznačně prokazatelný, neměli bychom zahodit jasné důkazy uváděné ohledně existence zlých duchů. Realita démonů je v Písmu všude potvrzena. Starý zákon zmiňuje demony zřídka, ale všude je předpokládá jako síly za falešným náboženstvím (Lev 17:7; 2 Král 1:16; Iz 13:21; 34:14; Deut 32:17; Ž 106:37 – jak *šed* tak *sair* se tlumočí jako "démon". Skutečnost, že jsou popsáni jako "bezční", v žádném případě nenaznačuje, že se nevěří v jejich realitu!).

Víry v Satana se drží bibličtí pisatelé a jejich současníci. V židovských apokalyptických spisech se Satan a Mastema vyskytují jako jména pro knížete démonů. Jiné jméno je Sammael a v rabínské literatuře je Satan nazýván anděl smrti. Kníže démonů je také znám jako Azazel (Lev 16:7-28); a má další titul, Beliar nebo

Belial, který se vyskytuje v Žalmu 18:5, a může být odkazem na ničitele, satana. Pavel používá ten pojem, jak to dělali jeho současníci, aby označil bytost o nic méně reálnou, než jsou Kristus nebo svatí andělé: "Jaká je smlouva mezi Kristem a Beliárem?" (2 Kor 6:15).

V rabínské a biblické literatuře se démoni nazývají "*šedim*" (pravděpodobně souvisí s kořenem, který znamená "zničit"). Jejich cílem je klamat lidstvo, aby nabízelo uctívání jim, spíše než Bohu. To je základním tématem v spisech Pavla a Jana; Jan mluví o Satanovi, "který klame celý svět" (Zj 12:9); "Celý svět leží pod mocí toho Zlého" (1 Jan 5:19). Starozákonní prohlášení popisuje falešné náboženství, jemuž se Izrael oddal: "Obětovali démonům, ne Bohu" (Eloah, *jednotné číslo* pro Elohim, Deut 32:17). "Obětovali své syny a dcery démonům" (Ž 106:37). Ženští démoni jsou zmíněni mimo Bibli a jednou v ní. "*Lilit* (definovaný v *Brown, Drivers a Briggs Hebrew Lexicon* jako ženský noční démon strašící ve zpusťšeném Edomu) se tam usadí" (Iz 34:14). "*Lilitu*" nachází podobně místo mezi babylonskými démony. Je také možné, že je jménem zmíněn další démon "Ketev" (Ž 91:6; Deut 32:24; Iz 28:2, Oz 13:14). Septuaginta podává to slovo jako "démon" v Žalmu 91:6. Je zřejmé, že realita démonů jako autorů a objektů falešného náboženství byla přijímána v časovém rozpětí představeném od Mojžíše v Deuteronomiu 32:17 po Pavla v 1. Korintským 10. Knihy Jakubova (2:19) a Zjevení (9:20; 16:14; 18: 2) také jasně odkazují na demony. (Slovo "daimon" se bohužel překládá jako "d'ábel" v celé KJV. Existuje pouze jeden d'ábel - "diabolus", ale mnozí "démoni").

SVATÍ ANDEĚLÉ

Pro biblické pisatele je neméně důležité téma dobrých andělů: Existuje anděl Jahvův (Pánův), který je odlišný od Jahva, jak je tomu v Numeri 22:31: "Pán otevřel oči Balámovi a uviděl Pánova anděla stojícího na cestě."

Soudců 13:3, 6, 9: "Objevil se Pánův anděl ... Potom přišla žena a řekla svému muži: 'Přišel ke mně Boží muž a jeho tvář byla jako tvář Božího anděla ...' Boží anděl přišel opět."

Někdy je anděl "ztotožněn" s Jahvem v tom smyslu, že ten, kdo viděl anděla, tak říká, viděl Boha. Genesis 16:7 a násl.: "Jahvův anděl našel Hagar ... a mluvil k ní ... A Hagar nazvala Pánovým jménem toho, kdo k ní mluvil: 'Ty Bože mě vidíš.'"

Exodus 3:2: "Pánův anděl se ukázal Mojžíšovi v plameni ohně zprostřed keře." Štěpánovo chápání této pasáže je poučné. Je třeba si všimnout, že si nemyslel, že andělem je Ježíš v předexistující podobě. Štěpán věřil, stejně jako apoštolové, že Ježíš byl předvídan starozákonními proroky a že se poprvé projevil při svém narození (1 Pet 1:20: "předzvěděn", ale projeven při jeho narození). Mojžíš předpověděl o Ježíšovi, že Bůh způsobí, že "prorok jako já se objeví z vašich bratrů" (Sk 7:37). Tato pasáž je klasickou pasáží pro křesťanské chápání původu Mesiáše. Petr používá stejnou Mojžíšovu předpověď (Deut 18:15, 18) k popisu Ježíšova původu (Sk 3:22). Nový zákon byl na tomto chápání založen. Ve Skutcích 7:30, 31 Štěpán rozpráví o Mojžíšově epizodě u hořícího keře: "Mojžíšovi se objevil anděl v plameni ohně ... Byl to Pánův hlas: 'Já jsem Bůh vašich otců...' Pán mu řekl ... Anděl se mu zjevil u keře ... Anděl k němu promluvil na hoře Sinaj" (viz verše 33, 35, 38). Podle Exodu 20 mluvil s Mojžíšem Bůh. Štěpán však říká, že k němu promluvil *anděl* a že Mojžíš přijal zákon prostřednictvím dispozic andělů (Sk 7:53).

Důsledkem je, že anděl nosí Jahvovo jméno a autoritu. Exodus 23:20-22: "Hle, posílám před tebou anděla ... Dávej si na něj pozor a poslouvej jeho hlas ... Nedráždí ho; neodpustí ti tvá přestoupení; *moje Jméno je v něm* ... Pokud budeš skutečně poslouchat *jeho hlasu* a dělat všechno, co [*já*] říkám ... "

Pánův anděl je vhodně nazýván "andělem Boží přítomnosti." Izaiáš 63:9: "Při všech jejich [Izraelců] souženích byl soužen a anděl Jeho přítomnosti je zachraňoval."

Je možné správně říci, že mluví Pán, když ve skutečnosti mluví anděl. To objasní Ježíšovo kategorické vyjádření v Janovi 1:18: "Nikdo nikdy neviděl Boha" (To je konečný důkaz, že Ježíš nebyl Bůh, ačkoli stejně jako Pánovi andělé zastupuje přítomnost Boha, svého Otce, s námi, 2 Kor 5:19.)

O andělech je řečeno, že byli přítomni stvoření (Job 38:7), a proto museli být stvoření předtím. Termín "houf" (vojsko) se používá k popisu celé organizované společnosti andělů. Pro ty, kteří nevěří ve zlé anděly, bude poučný Izaiáš 24:21: "Stane se v ten den, že Pán potrestá společnost andělských knížat nahoře [viz *BDB Lexicon*, str. 839] a králů země na zemi. "

V Septuagintě v Žalmu 148:1-3 "všechny Jeho houfy" (andělů) se podává jako "všechny Jeho mocnosti" (dunameis). "Houfy" zde jsou souběžné s "anděly". To nám podává význam slova "mocnosti" často používaného v Novém zákoně pro autority v nebesích. V židovské literatuře se "mocnosti" často uvádějí s andělem božské přítomnosti (tj. andělem představujícím Jahva, Iz 63:9). V Markovi 13:25 budou "mocnosti", které jsou na nebesích, otřeseny, to znamená, že zlé autority, které nyní ovládají nebesa (srov. "kniže vzdušných mocností", Ef 2:2), budou poraženy a nahrazeny vládou Mesiáše. V Lukášovi 2:13 se s andělem objevuje zástup, nebeské vojsko (houf) andělů.

Andělé jsou popisováni jako "ohniví". Hebreům 1:7: "Jeho andělé jsou duchové, jeho služebníci plameny ohně" (srv. serafim = "planoucí"). Andělé jsou spojováni s prvky: Zj 7:1, zadržují čtyři větry; 14:18, jsou spojeni s ohněm; 16:5, s vodou; 19:17, v slunci stojící anděl. Pavel mluví o zlých andělech jako o "prvcích světa" (Kol 2:8, 20). Židé znali sedm svatých archandělů podle jména. Pouze dva z nich jsou jmenovitě uvedeni v Bibli (Gabriel, v Dan 8:16; 9:21; Luk 1:19, 26; Michael, ochranný anděl Izraele, Dan 10:10, 13, 21; 12: 1; Juda 9; Zjevení 12:7). V poslední pasáži je Satan ve válce podporován svými anděly; jeho nepřitelem je Michael a jeho anděl. 1. Enochova jmenuje sedm archandělů. Tato představa byla odvozena z Ezechie 9:2-11: "A aj, šest mužů přišlo od cesty horní brány ... a jeden muž uprostřed nich oblečen do plátna." Ve Zjevení 1:4 je před Božím trůbem sedm duchů (viz také 1:20; 3:1; 4:5; 5:6; 8:2; 6). Protože duchové = andělé v Novém zákoně, může to být potvrzení židovského chápání sedmi hlavních andělů. Stejně jako Michael je strážným andělem Izraele, jednotliví věřící jsou chráněni andělem: Matouš 18:10: "Jejich andělé neustále hledí na tvář mého Otce, který je v nebi" (srv. Ž 34:7, "Pánův anděl táboří kolem těch, kteří se Ho bojí"). Ve Skutcích 12:15 je o Petrovi známo, že má chránícího anděla: "Je to jeho anděl."

ELOHIM A ANDĚLÉ

To, že jméno Boha (Elohim) je dáno i andělům, je zřejmým rysem Starého zákona. Žalm 8:5, citovaný v Hebreům 2:7, uvádí, že člověk je nižší než anděl (Elohim). Elohim je také slovo pro lidské krále a soudce (Ex 22:8-9^b "soudci" = "elohim"). Použití božského Jména pro lidské bytosti je přiměřené, protože jsou držiteli moci, kterou je pověřuje Jeden Bůh (srv. Ž 82:6, "Vy [lidští vládci] jste bohové [Elohim]"). Již jsme citovali pasáž Exodu 23:21, kde anděl nese Boží jméno jako Boží zástupce. Všimáme si také činnosti anděla v Exodu 14:19: "A Boží anděl, který šel před izraelským táborem, se vzdálil a šel za nimi."

^b Viz Bible kralická, 1613; obecně překlady Bible kolísají, některé překládají „soudci“ (v anglických verzích často), většina českých a německých překladů tlumočí „Bůh“, pak je tato pasáž v praxi nepoužitelná nebo naprosto závislá na výkladu. (pozn.překl.)

Identifikace anděla s Jahvem ovšem neznamená, že anděl je "roven" Jahvemu nebo s ním "stejně podstaty". Anděl je vždy podřízen Bohu; nicméně protože zastupuje Boha, jeho slova mohou být přičítána samotnému Bohu, ačkoli ten sám nemluví ani se neobjevuje. Příklady již byly citovány. Další příklady se nacházejí v Genesis 18:1, 2: "Pán se objevil ... Tři muži stál před Abrahamem ... Muži se obrátili odtud ... ale Abraham stál ještě před Pánem [v. 22]." 19:1: "Andělé přišli do Sodomy ... Pán nás poslal [v. 13] ... Ach, ne tak, můj Pane [termín používaný pro oslovení Boha] [v. 18] ... Jahve spustil déšť síry od Jahva z nebe" [v. 24]. Je opět zřejmé, že anděl plně zastupuje Boha a mluví za něho. Tak také Zákon, který dal Bůh, byl "ustanoven skrze anděly" (Gal 3:19). "Slovo Zákona bylo řečeno skrze anděly" (Heb 2:2).

V tomto okamžiku je třeba zdůraznit, že pisatel listu Hebreům nikdy nenaznačuje, že to byl Kristus, kdo zprostředkoval Zákon. Neposkytuje ani nejnepatrnější náznak, že Ježíš byl Pánův anděl Starého zákona. Celý nápor argumentu v Hebreům je, že Kristus není anděl a že Bůh ve Starém zákoně nemluvil skrze Ježíše:

"Bůh ...odpradávná mluvil k otcům skrze proroky a v těchto posledních dnech mluvil skrze Syna." Syn je "zprostředkovatelem lepší smlouvy", a proto nezprostředkoval Starou smlouvu (Heb 8:6). Stvoření v Genesis 1 je výslovně přičítáno Bohu, Otcí: "Protože bylo pro něho [Otce], kvůli němu a skrze něho existuje vše, přivedením mnoha synů k slávě, vhodné zdokonalit autora jejich spasení [Ježíše] skrze utrpení" (Heb 2:10).

Byl to Bůh (termín použitý pisatelem pro označení Otce), "kdo sedmý den odpočíval od všech svých skutků" (4:4: "Bůh odpočinul od svých skutků").

Postavení Krista je postavení "Syna člověka", "stvořen o něco nižší než andělé [Elohim]" (2:7, 9). Argument je, že byl učiněn nižším než andělé, ale jeho úděl je mnohem větší než jejich: Byl zplozen jako mesiášský Syn (1:5). Má mít trůn na "obývané zemi budoucnosti, o níž mluvíme", (2:5), když "On [Bůh] znovu přivádí [při druhém příchodu – viz NASV] prvorozeného na obývanou zemi" (1:6). Jako mesiášský Král je jen on (Ježíš) osloven jako "Bůh" titulem připsaným mesiášskému Králi v Žalmu 45:6. Předtím, než se usoudí, že to znamená "Bůh" ve stejném smyslu, jaký je používán pro Otce (asi 1300krát v NZ), je třeba si uvědomit, že Mojžíš, andělé a soudci byli také oslovováni jako "Bůh". Kontext v Žalmu 45 ukáže, že když je popsán božsky inspirovaný Mesiáš-Král, není ale naznačeno, že existoval od věčnosti. Rozhodně je zplozen v čase: "Dnes jsem tě zplodil" (Ž 2:7; Heb 1:5).

Vrátíme se k otázce starozákonního anděla (o němž pisatel listu Hebreům říká, že Ježíš jím není – Heb 1:5). Mnoho dalších pasáží ukazuje, že anděl "znamená" Jahve:

Jozue 5:14: "Přišel jsem jako *velitel* Jahvova *houfu* ... *Jahve* řekl Jozuovi..."

Soudců 6:11, 12: "Jahvův *anděl* ... *Jahve* se na něj podíval [v. 14]. Anděl Boží ... Jahvův anděl [v. 20, 21] ... Gedeon pochopil, že je to Jahvův anděl ... Viděl jsem Pánova anděla tváří v tvář ... *Jahve* mu řekl" (v. 16, 23).

1. Paralipomenon 21:15: "Bůh poslal *anděla* ... a David viděl Jahvova *anděla* [vv. 16, 17] ... a padl na tvář a řekl *Bohu* ... Jahvův anděl přikázal Gádovi, aby řekl Davidovi ... A David vystoupil podle Gádova slova, které mluvil ve jménu Jahva [v. 18, 19]."

Někdy se tvrdilo, že jméno Jahve je dáváno dvěma osobám ve stejné větě: Genesis 19:24: "Jahve spustil déšť síry ... od Jahva z nebe." Dříve, než se přeskočí k závěru, že dvě osoby jsou nazývány Jahve, je třeba vzít v úvahu následující tvrzení v 1. Královské 8:1: "Tehdy Šalomoun shromáždil starší Izraele u krále Šalomouna v Jeruzalémě." Je to jasně typický hebrejský "způsob mluvení" a neposkytuje žádnou podporu teorii, která by byla v rozporu se stovkami biblických tvrzení, že Bůh je jediná osoba (Deut 6:4; 1 Kor 8:6; 1 Tim 2:5; Jan 17:3).

Účelem této diskuse o funkci Jahvova anděla je ukázat aplikaci božského jména Jahve na podřízeného Bohu, když Ho zastupuje. To bude důležité, když se pro Ježíše použije titul "Pán" (Jahve) jako splnění starozákonního proroctví. Činnost, která je přisuzována ve Starém zákoně Jahvovi, bude uskutečněna Mesiášem. To však neznamená, že Ježíš je Jahve o nic víc, než že Jahvův anděl mluvící mluví jako "Pán" (Jahve) (Soudců 6:16, 20 atd.), je ve skutečnosti Jahve. Hebrejský princip "zastoupení" umožňuje pružnost v používání božských titulů pro lidi a místa, kde je Bůh zastoupen. Tak v Jeremjáši 23:6 bude Mesiáš nazýván 'Jahve je naše spravedlnost', ale v Jeremjášovi 33:16 bude osloveno stejným názvem město Jeruzalém: "Bude nazýváno 'Jahve je naše spravedlnost.'" To ovšem neznamená, že Jeruzalém je Jahve! Podobně v případě, že by si někdo myslel, že Pánův anděl byl roven v podstatě nebo v božství Jahvovi samému, měl by vzít v úvahu Exodus 33:2, 3, 5:

"Pošlu před tebou anděla ... protože nevystoupím uprostřed vás, abych vás nestrávil na cestě. Když lidé slyšeli tuto špatnou zprávu, truchlili." Je zřejmé, že anděl nebyl považován za "rovnocenného" s Jahvem (pasáž by představovala problém pro ty, kteří tvrdí, že anděl byl Kristus). Anděl představoval Boží "přítomnost". Exodus 33:14: "Moje přítomnost půjde s vámi." Musíme znovu zdůraznit, že Mojžíš byl naučen myslet na funkci přicházejícího Mesiáše jako na jinou službu, kterou vykonal Jahve skrze svého anděla:

"Toho proroka budete poslouchat. Podle všeho, co sis vyžádal od Pána, svého Boha, na Chorebu ... když jsi řekl: 'Necht' neslyším hlas Pána, mého Boha ...'" (Deut 18:16). Pán však vloží svá slova do úst tohoto proroka (Deut 18:18). Toto proroctví se naplňuje v životě Ježíše z Nazaretu (Skutky 3:22; 7:37). Je to také základ novozákonní doktríny o Kristu. Zjevně není Jahvem; jako prorok, je stejného řádu jako Mojžíš; ale Jahve mluví skrze něj jedinečně a s konečnou platností (Heb 1:2). Pavel tedy může říci, že "Bůh byl v Kristu, když smířoval svět se sebou" (2 Kor 5:19). "V něm přebývá tělesně plnost božství" (Kol 2:9), ale je v podstatě člověkem, který je jediným prostředníkem mezi Bohem a člověkem (1 Tim 2:5).

Z důkazu můžeme usoudit, že andělé přebírají jméno a autoritu Boha, když ho zastupují. Podle stejného principu není neobvyklé, že proroci říkají, že sám Bůh vykoná to, co později vykonává Mesiáš. To však nesmí zmást osobnosti Otce a Syna a v žádném případě narušovat pravdu, kterou Ježíš prohlásil, že "Otec je větší než já" (Jan 14:28) a že On je "jediný pravý Bůh" (Jan 17:3). Předchozí věta by se měla přečíst též: "Jdu k Otci, neboť Otec je větší než já." Z tohoto prohlášení sotva můžeme vyvodit, že Otec byl větší jen tehdy, když Ježíš nebyl u Něho přítomen! Konec konců Otec sám má "život v sobě" (tj. jen on existuje sám ze sebe, pravý význam Jahve) a předal Synovi dar života (Jan 5:26). Syn dokonale představuje Otce. To, co dělá Syn, dokonale zrcadlí to, co dělá Otec. Podobně, bez jakéhokoli zmatku ohledně identity, to, co se děje věřícím, děje se Kristu: "Cokoli jste učinili mým bratřím, učinili jste mně" (Mat 25: 40). Také v Zachariášovi 12:10: "Izraelci pohlédnou na mne, na toho, koho probodli a budou pro něho truchlit." Zde mluví Jahve; přesto to byl Syn, který byl proboden a bude viděn. Jahve byl propíchnut, tak říkají, když byl proboden Syn. To pro Jana nedělá z Ježíše Boha v absolutním smyslu, neboť Ježíš hovoří o slávě, která pochází od "jediného Boha" ("od toho, který sám je Bůh", Plummer, *Cambridge Greek Testament*, str. 143). Janovo další důležité prohlášení o božství neukazuje odklon od přísného unitárního pohledu na Boha, který zdědil z víry Izraele: V 17:3 shrnuje křesťanskou víru: "Toto je život přicházejícího věku, že mohou začít poznávat tebe, jediného pravého Boha a toho, koho jsi poslal, Ježíše Krista." Jednota Boha nebyla narušena ani příchodem toho, kdo je skutečně Syn.

Někdy se tvrdí, že tvar Elohim (Bůh) v množném čísle, použitý se slovesem v jednotném čísle, dokazuje, že mnohost osobností byla naznačena Božím jménem. Je významné, že učenci váhají používat takový argument, z dobrého důvodu. Lexikony a gramatiky starozákonní hebrejštiny popisují tvar v množném čísle s významem v jednotném čísle jako "množné číslo majestátu". Pokud má Elohim znamenat víc než jednu

osobu v Božství, Židé by chybně chápali základní učení svého Písma. Byli připraveni zemřít pro víru, že Bůh byl osobně jeden. Má-li být argument o pluralitní podobě Elohim odůvodněn, bude nutné ukázat, proč je Elohim používán na Dagona, jednoho pohanského boha (Soudců 16:23); proč bohyně Aštoret, bůh Kemóš a bůh Milkóm (1 Král 11:33) jsou každý v množném čísle (Elohim je používán pro každého zvlášť); proč je Mojžíš "Elohim" (Ex 4:16; 7:1); proč je Kristus adresován jako "Elohim" (Ž 45:7, Heb 1:8), zatímco Otec, který ho posvěcuje, je stále "množný" - "Elohim" (v. 7). A jestliže plurál "Elohim" skutečně znamená víc než jednu osobu, musí být poskytnuto vysvětlení o významu tvaru v jednotném čísle stejného slova "Eloah", který označuje stejného Boha jako objekt pravého uctívání (Deut 32:17, atd.). Je třeba poznamenat, že Jahveh může být připojen k tvaru "Adonim" (Pán) v množném čísle nebo ke tvaru "Adon" v jednotném čísle (Ex 23:17).

Intenzivní množné číslo pro postavení se vyskytuje v množném čísle "Adonim" v 1. Královské 16:24: "Šemer, majitel [množ.č.] kopce"; Soudců 19: "Služebník řekl svému pánovi [množ.č.]"; Iz 24:2: "Jako u služebníka, tak i u jeho pána [mn.č.], jako u služky, tak u její paní." Paralela ukazuje, že tvar v množném čísle má význam v jednotném čísle. Soudců 19:26, 27: "Žena padla tam, kde byl její muž [mn.č.]" 2. Královská 2:16: "Ať jdou a hledají tvého pána [mn.č.], Elijáše." Eliáš byl jedna osoba!

Stejný tvar v množném čísle s významem v jednotném čísle se vyskytuje ve slově "Baal", mistr či pán. Lexikon konstatuje, že slovo je "často v množném čísle s významem v čísle jednotném" (*Brown, Driver and Briggs*, s. 127). V Izaiáši 54:5 bylo poznamenáno, že "tvůrce" a "manžel" jsou tvarem v množném čísle. Nicméně "Pán zástupů je jeho jméno". Kdyby byl těmto slovům přiřazen nějaký význam (očekávali bychom "tvůj Vykupitel" stejně přisuzovaný Jahvovi), byl by v množném čísle. Jeho tvar je však v čísle jednotném.

Tvrzení, že "Elohim" ukazuje mnohost osobností v Božství, nemůže být odůvodněn. Že Bůh je početně a osobně "Jeden", bylo prohlašováno apoštoly v nezaměnitelných termínech, když říkají: "Není žádný jiný Bůh než Jeden; pro nás existuje jeden Bůh, Otec a jeden Pán Ježíš Kristus. Jeden Bůh a Otec, který je nad všemi. Jeden Bůh a jeden prostředník mezi Bohem a člověkem, člověk Ježíš Kristus ... Jeden Bůh, který je 'jediný Bůh, náš Spasitel, [uctíváný] skrze Ježíše Krista, Pána'" (Ef 4:5; 1 Tim 2:5; Juda 25).

Nebude těžké vidět, že Pavlova velká unitářská prohlášení jsou prakticky citacemi starozákonního prohlášení o jednotě Jediného Boha. Tak v Izaiáši 45:5, 6: "Já jsem Jahve, a neexistuje nikdo jiný; mimo Mne neexistuje žádný Elohim ... Já jsem Jahve a neexistuje nikdo jiný." Izaiáš 46:9: "Já jsem Bůh [*El*, jedn. číslo], a neexistuje nikdo jiný; Já jsem Bůh [*Elohim*, množné číslo] a neexistuje nikdo jiný než já." Pavel definoval toho jednoho Boha jako Otce, *od* něhož pochází vše (1 Kor 8:6). Důležitá předložka "od" se nenachází nikde v Novém zákoně tak, aby odkazovala na Ježíše jako na zdroj stvoření. Otec trvá jako jediný Bůh, stvořitel všeho. Kolem této ústřední pravdy musí být budováno učení o Bohu. Citace výše uvedená, která používá množné číslo, Elohim, a jednotné číslo, El, ve stejné větě, sotva označuje, že Elohim předpokládá označení pro mnohost osob v Božství. Význam tvaru v množném čísle tam, kde je použit, má spíše naznačit mnohost a úplnost božských vlastností, jež existují v jediné osobě jediného Boha. Na této ústřední Pravdě může být vytvořena stezka k novozákonní víře. Pokud by se to mohlo zdát obtížné, možná bychom si měli připomenout slova anglikánského teologa Johna Burnabyho, který připouští, že doktrína o Trojici "může nebo nemusí být sama sebou ospravedlnitelná ... a v žádném případě se nemůže dovolávat žádné konečné platnosti."⁹ Kdyby tak ti horliví zastánci trinitářství věnovali pozornost těmto slovům!

Poučná jsou slova, jejichž autorem je harvardský profesor a historik Fagginer Auer:

Trinitářství čtvrtého století nezrcadlilo přesně rané křesťanské učení o povaze Boha; bylo naopak úchylkou od tohoto učení. Rozvíjelo se proti neustálé unitářské opozici a nikdy nebylo zcela vítězné. Dogma Trojice vděčí za svou existenci abstraktní spekulaci ze strany menšiny učenců.¹⁰

Připomínky Maurice Wilese by nás měly varovat před prohlašováním jedné věci a konáním jiné:

Církev obvykle v praxi (bez ohledu na to, čeho se dožadovala v teorii) nezaložila svou kristologii výlučně na svědectví Nového zákona.¹¹

V jiné souvislosti, totiž o našem chápání povahy člověka, Harry Emerson Fosdick říká:

Je zřetelný rozdíl mezi mentálními vzorci Nového zákona a většinou našeho navyklého křesťanského přemýšlení ... Vysvětlení tohoto protikladu spočívá na skutečnosti, že historické křesťanské myšlení v tomto ohledu, *stejně jako v jiných*, bylo spíše řecké než hebrejské. Dožadovat se, že je založeno na Písmu, je naprosto mimo; *de facto se zcela vzdalo mnoha biblických rámců myšlení a místo toho přijalo řecké protějšky.*¹²

Úkolem každého, kdo hledá Pravdu, musí být, aby bral vážně varování Nového Zákona, že uctívání směřující k Bohu formou řecké filozofie spíše než v Duchu a pravdě Písma je marné, a aby si ověřil svou víru ve světle bible (Mat 15:9). Získat porozumění založené výhradně na Novém zákoně, bez zásahu pozdějších tradic tvořících srdce doktríny římsko-katolické církve (a protestantské revize této doktríny), bude nejlepší pojistkou proti nejvyšší tragédii ze zklamání "v onen den", kdy Ježíš řekne mnohým: "Nevím, odkud jste." Ti takto oslovení budou uplatňovat nárok, že byli vyučeni Ježíšem a že jedli a pili v jeho přítomnosti. To může znamenat jen to, že si mysleli, že jsou křesťany (Mat 7:22; Luk 13:24-28), ale byli tragicky uvedeni v omyl.

¹ Teorie, že toto kázání bylo vykonáno Noemem, postrádá smysl. Subjektem v 1. Petra 3:19 je Kristus. Duchové byli neposlušni v době Noema, poté uvězněni a později osloveni Kristem po jeho vzkříšení. Srv. postřeh Henryho Alforda: "Musí být zřejmé každému nepředpoklatému učenci, jak cizí je taková interpretace [tj. že Noe kázal duchům] z prostého významu slov a vět" (*Greek Testament*).

² Viz verš 28.

³ KJV je nejasné, protože vynechává slova "oni (andělé)".

⁴ Cílem těchto připomínek není vyloučit další vysvětlení. To, co je předloženo, se zdá být nejpřirozenějším výkladem důkazů a je podporováno mnoha vykladači, např. Alfordem, Driverem, atd. "Bnay Elohim" znamená anděly ve všech výskytech v hebrejské bibli.

⁵ KJV může být také správně

⁶ Démon mluví jako jeden z třídy démonů.

⁷ Satan je ztotožněn s hadem ze zahrady Eden ve Zjevení 20:2.

⁸ Představa, že zemřelí věřící jsou nyní "duchy" nebo "dušemi" v nebi, není založena na Bibli. Démoni jsou ve vesmíru živí duchové. Lidští zemřelí jsou všichni pohřbeni v zemi, kde "nic nevědí" (Kazatel 9:5). Bylo by tedy nebezpečné přidružovat se k teologickým systémům, které schvalují jakoukoli formu styku s "duchy" nebo "svatými" v nebesích. Marie, sama, je zahrnuta mezi zemřelé, kteří očekávají vzkříšení, až se vrátí Ježíš (1 Kor 15:23; srv. Jan 11:24)

⁹ *The Belief of Christendom*, str. 196

¹⁰ Lowell Institute Lectures, Boston, 1933.

¹¹ *The Remaking of Christian Doctrine*, str. 54, 55.

¹² *A Guide to Understanding the Bible*, Harper Bros., 1938, str. 93, přidáno zdůraznění.